

Тернопільська обласна рада
Департамент освіти і науки Тернопільської обласної державної
адміністрації
Фаховий коледж Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії
ім. Тараса Шевченка

Циклова комісія музичних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Елементарна теорія музики

Освітньо-професійний ступінь **фаховий молодший бакалавр**
Галузь знань **01 Освіта / Педагогіка**
Спеціальність **014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)**
Освітньо-професійна програма **Середня освіта (Музичне мистецтво)**

Яловська Л. В. « Елементарна теорія музики» робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів фахової передвищої освіти з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво). Кременець, 2021. 13 с.

Розробник:

Яловська Людмила Володимирівна – викладач циклової комісії музичних дисциплін Фахового коледжу КОГПА ім. Тараса Шевченка.

Робоча програма затверджена на засіданні циклової комісії музичних дисциплін
Протокол від « 31 » серпня 2021 р. № 1

Голова циклової комісії _____

Новик О.С.

1. Вступ

Навчальна дисципліна «Елементарна теорія музики» є основою всього музично-теоретичного циклу здобувачів фахової передвищої освіти, адже засвоєння найважливіших елементів музичної мови та їх взаємозв'язок, поєднання різноманітних музично-теоретичних явищ, понять та визначень сприяє у них розвитку музично-теоретичного мислення.

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Елементарна теорія музики» складена для навчання здобувачів освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» відповідно до освітньо-професійної програми Середня освіта (Музичне мистецтво) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво).

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів ECTS: 4	Галузь знань 01 Освіта	Нормативна	
Змістових модулів – 3	Спеціальність 014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)		
Загальна кількість годин – 90	Освітньо-професійна програма Середня освіта (Музичне мистецтво)	Рік підготовки:	
		1-й	
		Семестр	
		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2, 1 самостійної роботи здобувача освіти – 1, 2	Освітньо-професійний ступінь: фаховий молодший бакалавр	Лекції	
		16 год.	10 год
		Практичні	
		18 год.	11 год
		Самостійна робота	
		26 год.	9 год
Вид контролю: Екзамен –2-й семестр			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Елементарна теорія музики» :

- формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- систематизація та деталізація відомостей про основні елементи музичної мови, їх зв'язків у системі музичного мислення, та їх важливої ролі як виражальних засобів музики, які сприяють виявленню ідейно-образного змісту твору;
- формування у здобувачів фахової передвищої освіти цілісного розуміння музичного твору, його жанрових і стилістичних особливостей, ролі різних елементів музичної мови, що сприяють осмисленню музики і глибшій художній інтерпретації твору;
- формування творчих орієнтирів щодо майбутньої музично-педагогічної діяльності.

Основні завдання курсу :

- розвивати практичні навички цілісного системного аналізу музичного твору, що складається із взаємопов'язаних елементів: мелодії, метроритму, інтервалів і акордів, фактури, динаміки тощо;
- оперувати загальноприйнятими науковими поняттями і термінами;
- розвивати вміння оцінювати музичний твір з позиції художньої значущості;
- розвивати художньо-творче мислення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у здобувачів фахової передвищої освіти повинні бути сформовані такі **компетентності**:

ЗК2 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК3 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК3 Здатність до інтеграції предметних знань з різних освітніх галузей.

СК5 Здатність до використання відкритих ресурсів, інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в освітньому процесі.

Програмні результати навчання

Нормативний зміст вивчення здобувачами фахової передвищої освіти навчальної дисципліни « Елементарна теорія музики » сформульований у таких програмних результатах навчання:

РН1 Здійснювати професійну діяльність державною мовою як усно, так і письмово.

PH 6 Застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту різних освітніх галузей в освітньому середовищі.

PH8 Сприяти формуванню мотивації учнів до навчання.

PH11 Застосовувати інновації у професійній діяльності.

PH12 Оцінювати власну педагогічну діяльність відповідно до визначених критеріїв.

PH14 Формувати в учнів здатність використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології для вирішення навчальних завдань.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Музична фонетика

Тема 1. Музичний звук. Музична система

Музика як вид мистецтва, її специфічні риси та засоби музики, елементи музичної мови.

Звук як фізичне явище. Основні властивості музичного звуку: висота, тривалість, тембр, сила (гучність). Обертони, резонанс.

Музична система. Звукоряд. Основні ступені звукоряду, їх назви. Складова та літерна назва ступенів звукоряду.

Знаки альтерації (ключові та випадкові). Діапазон. Регістри. Октави

Темперований стрій. Півтон і тон. Діатонічні та хроматичні півтони і тони. Енгармонізм ступенів.

Історія нотного письма. Реформа Гвідо Аретинського.

Ключі: скрипковий, басовий, ключі До (ознайомлення). Знаки збільшення тривалостей. Сучасна система нотації.

Тема 2. Інтервали

Поняття «інтервал». Ступенева (кількісна), тонова (якісна) величина простих інтервалів. Класифікація інтервалів за часовим співвідношенням: мелодичні та гармонічні, за розташуванням до октави: прості і складені; за розміщенням у музичній системі: діатонічні і хроматичні; за враженням на слух: консонанси і дисонанси, за положенням у тональності: стійкі та нестійкі. Обернення інтервалів. Енгармонізм інтервалів.

Побудова усіх видів інтервалів від звуку вгору і вниз. Діатонічні інтервали на ступенях натурального мажору і мінору.

Тритони: зб.4, зм.5 у натуральних і гармонічних ладах.

Інтервал як основа музичної інтонації. Роль інтервалів у мелодичній лінії (плавний рух, поступеневий рух, стрибки на широкі та вузькі інтервали). Значення інтервалів у музичних творах.

Тема 3. Інтервали в ладу

Інтервали на ступенях усіх видів мажору та мінору. Розв'язання консонансів та дисонансів. Розв'язання збільшених та зменшених інтервалів. Стійкі і нестійкі інтервали в умовах певного ладу, їх розв'язання.

Характерні інтервали у гармонічних ладах (зб.2, зм.7, зб.5, зм.4). Розв'язання характерних інтервалів. Енгармонізм характерних інтервалів.

Змістовий модуль 2 Нотна графіка та музична морфологія

Тема 4. Метр. Ритм. Темп

Загальне поняття про «ритм та метр». Акценти. Сильні та слабкі долі, періодичність їх чергування, рівномірність пульсації. Організуюче значення метру в поезії та музиці;

Загальне поняття про «розмір». Такт, тактова риска. Види розмірів: прості, складні, мішані, змінні розміри та групування у них. Особливі види ритмічного поділу тривалостей.

Синкопа та її різновиди: міжтактова, внутрішньотактова, внутрішньодольова у простих і складних розмірах. Пунктирний ритм Особливі види ритмічного поділу тривалостей: тріолі, квінтолі, дуолі, квартолі тощо

Поняття про «поліритмію та поліметрію». Позначення темпу. Постійні темпи. Агогіка. Динамічні відтінки. Метроном. Артикуляція.

Значення ритму, метру, темпу, динаміки в музиці. Зв'язок музичного розміру, темпу, певних ритмічних фігур із музичними жанрами в музиці.

Тема 5. Лад і тональність

Загальне поняття ладу. Стійкі та нестійкі ступені, їх назви, гама. Тяжіння та розв'язання. Головні та побічні ступені. Мажор і мінор. Три види мажору і мінору: натуральний, гармонічний, мелодичний.

Тональність. Тетракорд. Квінтове коло тональностей. Паралельні, однойменні тональності. Змінні лади. Енгармонізм тональностей. Політональність (ознайомлення). Літерне позначення тональностей.

Тема 6. Акорди

Загальне поняття про «акорд». Типи та види акордів. Акорди терцієвої будови: тризвук, септакорд, нонакорд. Види тризвуків: мажорний – В53, мінорний – М53, збільшений – зб.53, зменшений – зм.53.

Обернення тризвуків: сектакорд та квартсектакорд, позначення та інтервальний склад.

Взаємозв'язок тоніки, субдомінанти та доміанти. Головні тризвуки ладу з оберненнями в тональності та від звуку.

Зменшений тризвук у натуральних і гармонічних ладах із розв'язанням. Побудова в тональності та від звуку.

Збільшений тризвук у гармонічних ладах з розв'язанням. Побудова в тональності та від звуку.

Загальне поняття про «акорд». Класифікація акордів за слуховим враженням – консонанси та дисонанси; за положенням у тональності – стійкі та нестійкі.

Септакорд. Види септакордів.

D7 із оберненнями та розв'язанням у тональності та від звуку.

Ввідні септакорди: зм.VII7, м.VII7 у тональності та від звуку. Два способи розв'язання септакордів: м.VII7 – T53, м.VII7 – D65 – T53, зм.VII7 – T53, зм.VII7 – D65 – T53.

Септакорди SII7 у натуральному мажорі, гармонічному мажорі та мінорі. Два способи розв'язання в тональності та від звуку. II7 – T6, II7 – D43 – T53

Нонакорд (ознайомлення).

Значення акордів у музиці. Роль акордів у побудові мелодії: розгортання

акордів по горизонталі, акорди і акордові тони як опора мелодичної лінії.

Акорд – структурний елемент гармонії. Функціональна роль акордів.

Тема 7. Лади народної музики

Монодичні ладові системи. Діатонічні семиступеневі лади: іонійський, лідійський, міксолідійський, еолійський, дорійський, фрігійський. «Фрігійський зворот» (I – VII – VI – V).

Пентатоніка мажорна і мінорна.

Лади української народної музики. Лади на основі маломістких звукорядів. Двічі гармонічний мінор (IV та VII). Гуцульський лад (IV та VI). Змінний лад в українській народній музиці. Використання ладів у народній і класичній музиці

Тема 8. Хроматизм. Ладова альтерація. Споріднені тональності. Відхилення. Модуляція

Загальне поняття «хроматизм». Внутрішньо ладовий хроматизм. Хроматичні прохідні та допоміжні звуки. Хроматична гама, правопис мажорної та мінорної хроматичних гам. Загальне поняття про «ладову альтерацію». Альтерація нестійких ступенів ладу. Загальне поняття про «споріднені тональності». Тональності першого ступеня спорідненості.

Модуляція. Відхилення. Модуляційний хроматизм. Види модуляцій (перехід, зіставлення). Роль тонального плану у музичному творі

Тема 9. Транспозиція

Загальне поняття про «транспозицію». Основні способи транспозиції: на певний інтервал, на хроматичний півтон, за допомогою зміни ключа). Значення транспозиції для вокальної та інструментальної музики.

Загальне поняття про «секвенцію». Мотив, ланка секвенції. Види секвенцій: діатонічна та хроматична, висхідна та низхідна, точна та неточна. Значення секвенції у розвитку музичного матеріалу.

Тема 10. Мелізми

Загальне поняття про «мелізми». Види мелізмів: трель, форшлаг, мордент, групето, їх коротка характеристика та позначення. Роль мелізмів в утворенні мелодичної лінії. Мелізми в музиці різних епох, стилів, композиторів (наприклад, у творчості Куперена, Рамо, Дакена, Баха). Мелізми у творчості віденських класиків, романтиків, у сучасній музиці. Знаки спрощення нотного тексту (аббревіатура): знак переносу на октаву вище або нижче; подвоєння звука в октаву; арпеджіо; глісандо; тремоло. Знаки скорочення нотного тексту: реприза; вольта; Da capo al fine; Dal segno al fine; повторення такту, повторення мелодичних фігур

Тема 11. Мелодія. Музичний синтаксис

Мелодія як важливий засіб музичної виразності. Види мелодичного руху та прийоми мелодичного розвитку: повторність звуку, секвенція, поступеневий висхідний і низхідний, хвилеподібний рух, стрибки).

Мелодична вершина. Кульмінація. Діапазон мелодії. Вокальна та інструментальна мелодії, принципи інтонаційного розвитку (варіант, секвенція, контраст).

Музичний синтаксис. Цезура. Головні ознаки цезури (пауза, зупинка, повторність мелодичних і ритмічних фігур). Мотив. Фраза. Речення.

Період. Різновиди періодів : квадратний, неквадратний, період повторної будови, період єдиної будови, період з розширенням і доповненням, період із трьох речень, однотональний та модулюючий. Каденція. Види каденції: плагальна, автентична, повна. Каденція серединна і заключна.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	усього	у тому числі			
лекц.		сем.	практ	лаб.	с. р.
Змістовий модуль 1. Музична фонетика та нотна графіка					
Тема 1. Музичний звук . Музична система	10	2		2	6
Тема 2. Інтервали	12	4		4	4
Тема 3. Інтервали на ступенях мажору та мінору	6	2		2	2
Разом за змістовим модулем 1.	28	8		8	12
Змістовий модуль 2. Музична морфологія					
Тема4. Метр. Ритм. Темп	12	2		4	6
Тема 5. Лад і тональність	8	2		2	4
Тема 6. Акорди	12	4		4	4
Разом за 1 семестр	60	16		18	26
Тема 7. Лади народної музики	8	2		2	2
Тема 8. Хроматизм, ладова альтерація. Споріднені тональності. Відхилення, модуляція	6	2		2	
Тема 9. Транспозиція	4	2		2	1
Тема 10. Мелізми	5	2		2	2
Тема 11. Мелодія. Музичний синтаксис	7	2		3	2
Разом за змістовим модулем 2.	62	18		21	21
Разом за 2-й семестр.	30	10		11	9
Разом годин за навчальним планом.	90	26		29	35

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Побудова діатонічних та хроматичних тонів та півтонів	2
2	Побудова простих інтервалів від основних та похідних звуків	2
3	Побудова обернення та енгармонічної заміни інтервалів	2
4	Побудова та розв'язання діатонічних та хроматичних інтервалів	2
5	Виконання групування у простих розмірах	2
6	Виконання групування у складних розмірах	2
7	Побудова трьох видів мажору та мінору	2
8	Побудова D ₇ з оберненням та розв'язанням в тональності	2
9	Побудова II ₇ , та VII ₇ з оберненням та розв'язанням в тональності	2
10	Побудова 5 та 7 ступеневих ладів народної музики	2
11	Побудова хроматичної гами	2
12	Побудова транспозиції	2
13	Аналіз відхилень та модуляцій у музичних творах	2
14	Побудова секвенцій	1
15	Визначення типу мелодій у музичних творах	2
	Разом	29

6. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Підготувати реферат на тему: Акустичні властивості звуків	2
2	Підготувати реферат на тему: Специфіка музичної інтонації	2
3	Підготувати реферат на тему: Використання мелізмів у творчості Й. С. Баха	2
4	Підготувати реферат на тему: Використання мелізмів у творчості віденських класиків	2
5	Підготувати реферат на тему : Використання мелізмів у творчості романтиків	2
6	Підготувати презентацію на тему: Час і простір у музиці	1
7	Визначення інтервальної будови запропонованих мелодій	2
8	Аналіз акордів у вивчених музичних творах	2
9	Твір-мініатюра : Значення інтервалів в музиці	2
10	Твір-мініатюра: Значення темпу та динаміки у музичних творах	2

11	Імпровізація мелодій на даний ритм	2
12	Транспонування музичних фрагментів	2
13	Імпровізація мелодій з подальшим аналізом тонального плану	2
14	Підбір акомпанементу до українських народних пісень	2
15	Підбір акомпанементу до пісень шкільного репертуару	2
16	Підготувати реферат на тему:Музика як вид мистецтва	2
17	Підготувати реферат на тему: Реформа Гвідо Аретинського	2
18	Підготувати реферат на тему: Специфіка ритму у суміжних видах мистецтва	2
	Усього годин	35

Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів фахової передвищої освіти під час самостійної роботи на практичних заняттях

1-2 бали – здобувач фахової передвищої освіти володіє елементарними теоретичними знаннями, його відповіді правильні, але недостатньо осмислені; завдання для самостійної роботи виконує на низькому рівні, з неточностями; робить помилки під час виконання письмових завдань.

3 бали – здобувач фахової передвищої освіти на середньому рівні володіє теоретичними знаннями, його відповіді повні, але з деякими неточностями; здатний до виконання письмових завдань, однак з помилками.

4 бали – здобувач фахової передвищої освіти володіє системними знаннями та здатністю до їх практичного застосування; правильно або з незначними помилками виконує письмові завдання.

5 балів – здобувач фахової передвищої освіти на високому рівні володіє теоретичними знаннями та здатний до їх творчого практичного використання; правильно виконує письмові завдання; активно працює над підвищенням рівня своєї професійної компетентності.

7. Методи навчання

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

За джерелом інформації:

- Словесні: Лекція- (традиційна, проблемна, лекція-діалог), пояснення, розповідь, бесіда.
- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- Практичні: вправи, завдання

За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

За ступенем самостійності мислення : репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

За ступенем керування навчальною діяльністю : під керівництвом викладача, самостійна робота студентів.

2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- навчальні дискусії,

- створення ситуації пізнавальної новизни.

8. Методи поточного і підсумкового контролю знань

У процесі оцінювання навчальних досягнень здобувачів фахової передвищої освіти застосовуються наступні методи:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

Методи письмового контролю: письмове тестування, розв'язання письмових завдань, виконання самостійних робіт, виконання тестових завдань. Додатковими засобами є контрольні роботи, написання рефератів, підготовка доповідей, творчих проєктів та презентацій.

Методи самоконтролю: вміння самостійно оцінювати свої знання, робити самоаналіз.

Підсумковий контроль проводиться у формі заліку – 2 семестр.

9. Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни «Елементарна теорія музики»

Оцінку «5», «відмінно» - заслуговує здобувач фахової передвищої освіти, який на високому рівні засвоїв музично-теоретичний матеріал, вміє аналітично мислити і може використовувати набуті знання у практичній діяльності, може знайти кілька варіантів вирішення певних практичних завдань, спираючись на логічне мислення, чітко і професійно записує і називає всі елементи музичної мови.

Оцінку «4», «добре» - заслуговує здобувач фахової передвищої освіти, який на доброму рівні засвоїв музично-теоретичний матеріал, вміє аналітично мислити, допускаючи помилки, вміє їх самостійно виправити. Робить незначні помилки в практичних завданнях (наприклад: ключові знаки, неправильне позначення мажорної та мінорної домінанти, перенесення позначення розміру на інший рядок). Може виконати письмові завдання, використовуючи лише один варіант відповіді.

Оцінку «3», «задовільно» – заслуговує здобувач фахової передвищої освіти, який на посередньому рівні засвоїв музично-теоретичний матеріал, не завжди може використати отримані знання на практиці, але після аналізу помилок викладачем, може виправити неточність. Допускає суттєві помилки у вирішенні практичних завдань.

Оцінку «2», «незадовільно» – заслуговує здобувач фахової передвищої освіти, який засвоїв менше 50 % музично-теоретичного матеріалу, не може застосувати його у вирішенні практичних завдань, не може визначити тональності, видів акордів, інтервалів, допускає грубі помилки в запису (ключові та випадкові знаки альтерації, штилі, позначення).

10. Методичне забезпечення

Навчально-методичне забезпечення, курс лекцій, методичні посібники, мультимедійні презентації за змістом тем.

11. Рекомендована література

Базова

1. Баркалова Л.Л. Конспект-довідник із теорії музики. Київ: Музична Україна, 2018. 58 с.
2. Калашник М.П. Уроки елементарної теорії музики. Харків: Фактор, 2004. 351с.
3. Смаглій Г. А. Маловик Л. В. Основи теорії музики: Підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. 3-е вид., доп. і перероб. Харків, 2015. 384 с.

Допоміжна

4. Бородай М.В., Сивик О. Б. Теорія музики в системі професійної музичної освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. 56с.
5. Ганзіна Т. Правила з елементарної теорії музики. Київ: Музична Україна . 2006. 76с
6. Побережна Г.І. Загальна теорія музики. Київ: Вища школа, 2004. 300с.
7. Полякова С.П. Довідковий матеріал з музичної грамоти. Київ: Музична Україна, 2020. 44с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України ім. В. Вернадського: веб-сайт URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека ім В.Сухомлинського: веб-сайт URL: <http://dnpb.gov.ua/ua/>